

Regeringskansliet
c/o Justitiedepartementet

Begäran om yttrande över SOU 2023:44 En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga

Er beteckning: Ju2023/01830

Sammanfattning

Länsstyrelsen Gävleborg (fortsättningsvis Länsstyrelsen) har fått begäran om yttrande över SOU 2023:44 En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. Länsstyrelsens verksamhet påverkas inte av förslagen utan Länsstyrelsen yttrar sig utifrån sin roll som kunskapsmyndighet med uppdrag inom social hållbarhet såsom barnets rättigheter, våldsuppdrag, brottsförebyggande, alkohol, narkotika, doping, tobak och spel om pengar (ANDTS). Länsstyrelsens yttrande har fokus på att bidra med kunskap och viktiga aspekter som bör finnas med i den fortsatta beredningen.

Länsstyrelsen ser fördelar med att påföljden slutna ungdomsvård behålls i påföljdssystemet, och att Statens Institutionsstyrelse även fortsättningsvis ansvarar för de särskilda ungdomshemmen. Länsstyrelsen anser att det är av stor vikt att barn som begår brott, och som får en frihetsberövande påföljd, kan erbjudas en trygg säker vård av hög kvalitet och att deras återanpassning till samhället säkerställs.

För att uppnå detta anser Länsstyrelsen att verkställigheten av den slutna ungdomsvården behöver utvecklas och förbättras. Samtidigt som de särskilda ungdomshemmen även fortsättningsvis bör vara inriktade på vård är det centralt att tryggheten och säkerheten ökas och att avvikelser förhindras.

För äldre ungdomar som begått mycket allvarliga brott, och som snart fyller arton år, kan möjligheten att döma till fängelsestraff användas i ökad utsträckning.

Överväganden om frihetsberövande påföljder för barn och unga (avsnitt 10)

Länsstyrelsen anser att det är av stor vikt att barn som begår brott och får en frihetsberövande påföljd kan erbjudas en trygg säker vård av hög kvalitet, som säkrar deras återanpassning till samhället. Barn som döms till brott ska behandlas humant och hänsyn ska tas till de behov barnet har utifrån sin ålder och mognad samt till de rättigheter de har enligt barnkonventionen. Det handlar bland annat om rätten till utbildning, hälso- och sjukvård och rätt till vila och fritid. Andra artiklar som berörs är barnkonventionens fyra grundprinciper som är principen om icke-diskriminering i artikel 2, att barnets bästa alltid ska beaktas i första hand när åtgärder som gäller barn ska vidtas enligt artikel 3, barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling i artikel 6 och rätten för barn att uttrycka sina åsikter och bli hörd i artikel 12.

För att barnets rättigheter enligt barnkonventionen ska tillgodoses vid frihetsberövandet och att skadeverkningarna, under tiden för verkställigheten, ska minimeras, anser Länsstyrelsen att påföljden sluten ungdomsvård ska behållas i påföljdssystemet. Och att Statens Institutionsstyrelse även fortsättningsvis bör ansvara för de särskilda ungdomshemmen. Som lyfts i utredningen saknas forskningsstöd för att fängelsestraff skulle vara bättre än sluten ungdomsvård när det gäller återfall i brott efter avslutad verkställighet av en frihetsberövande påföljd. Enligt barnkonventionens artikel 40 har barn som blivit dömda för brott rätt att behandlas rättvist och respektfullt och har också rätt att återanpassas i samhället.

Samtidigt som brottsligheten totalt sett har minskat bland unga, står den grupp av ungdomar som begår brott för fler och allvarigare brott. Det handlar ofta om kopplingar till kriminella gäng, och där dödligt våld och skjutvapen används. För de ungdomar som begår dessa mycket grova brott finns redan i dagsläget möjlighet att döma till fängelsestraff. Detta skulle kunna ske i högre utsträckning än vad som görs i dagsläget åtminstone för äldre ungdomar som snart ska fylla arton år. Dessa ungdomar kan placeras på de ungdomsavdelningar som redan finns inom Kriminalvården. Med sådan lösning ökas säkerheten, även på de särskilda ungdomshemmen. Detta utifrån att det begränsar att äldre

ungdomar som begått mycket allvarliga brott placeras tillsammans med yngre ungdomar som begått mindre allvarliga brott.

För de som döms till frihetsberövande straff men inte har begått de allra allvarligaste brotten anser Länsstyrelsen att de även fortsättningsvis bör dömas till sluten ungdomsvård och att Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Detta utifrån att de har långvarig kunskap och erfarenhet av att arbeta med vård av barn och unga.

Sluten ungdomsvård kan vara mindre stigmatiserande än vad ett fängelsestraff är. Det är en viktig faktor att ta hänsyn till det eftersom omgivningens dömande kan påverka identitetsskapandet negativt för unga. Det kan i sig försvåra återanpassningen i samhället. En viktig skyddsfaktor för att bryta kriminalitet och utanförskap, är möjligheten att slutföra sin skolgång. Det bidrar positivt till att komma in i samhället efter avslutad verkställighet. De ungdomar som tillfrågats i utredningen lyfter att de trivs på de särskilda ungdomshemmen och att skolan är bra där. De särskilda ungdomshemmen har funnits länge och verksamheten går därför att utvärdera. På så vis går det att tillvarata det som fungerar bra och få underlag att utveckla det som fungerar mindre bra.

De särskilda ungdomshemmen bör även fortsättningsvis vara inriktade på vård och samtidigt är det centralt att tryggheten och säkerheten ökas, och att avvikningar förhindras. Statens Institutionsstyrelse har ett pågående utvecklingsarbete och en femårsplan för att öka tryggheten vid de särskilda ungdomshemmen med säkerhetsklassning i tre nivåer. Utvecklingsarbetet beräknas vara klart 2026. Länsstyrelsen anser att detta utvecklingsarbete bör genomföras och utvärderas innan beslut fattas om att utveckla den slutna ungdomsvården. Ytterligare verktyg såsom användande av fotboja för rymningsbenägna ungdomar kan också behövas.

Regeringen har tillsatt en utredning med skärpta regler för unga lagöverträdare i juli 2023. I uppdraget ingår att utredaren ska överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern. I utredning gällande översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga lyfts frågeställning om dessa unga i så fall ska dömas till frihetsberövande påföljder. Om det skulle visa sig vara aktuellt lyfts sluten ungdomsvård som lämplig påföljd för de yngre barnen. Även denna fråga bör besvaras innan sluten ungdomsvård tas bort såsom förslaget i utredningen förespråkar.

Allmänna synpunkter

Förebyggande arbetet som främjar barn och ungas hälsa och utveckling, som också verkar brottsförebyggande är centralt. Föräldraskapsstödjande insatser är viktiga och den nationella strategin för ett stärkt föräldraskapsstöd liksom handlingsplan för brottsförebyggande föräldraskapsstöd behöver få ökat genomslag i praktiken för att föräldrar ska nås av det stöd som lyfts i strategin.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Per Bill med samordnare Annika Jonsson som föredragande. I den slutliga handläggningen har också enhetschef Pernilla Bylund och avdelningschef Åsa Broman medverkat.